

20 ÅRS JUBILÆUM FOR SELVBYGGERHUSET

For 20 år siden, helt nøjagtigt den 12. oktober 1973 kunne GTO i en pressemeddelelse bl.a. sige:

"Forsøgsordningen med grønlandsk selvbyggeri synes at have været vellykket: På kun fire uger har fem fangerfamilier i bygderne Savissivik og Moriusaq i Thuledistriktet - med egne hænder samt materialer og værktøj fra Grønlands tekniske Organisation (GTO) - opført hvert sit hus.

Tidligere på året havde GTO projekteret et selvbyggerhus med et bebygget areal på 40 kvadratmeter med henblik på opførelse af et begrænset antal prøvehuse i de to nævnte bygder den samme sommer under ledelse af en instruktør."

Efter de gode erfaringer med dette forsøgsbyggeri og efter at projektet var suppleret på enkelte punkter, fortsatte man i 1974 med opførelse af ca. 30 huse i bygder i Avanersuaq, Upernavik, Uummanaq, Kangaatsiaq, Sisimiut og Ammassalik kommune. KGH indkøbte materialerne under eet og forestod udsendelse af samlede og mærkede sæt af byggematerialer og værktøj til hvert enkelt hus.

Der blev alle steder etableret en form for instruktørvirksomhed, enten i forbindelse med besøg af GTO's egne medarbejdere i de pågældende bygder eller - under GTO's ansvar - som en opgave for en privat lokal mester.

Samtidig med at selvbyggeriet spredtes geografisk, måtte man konstatere, at opførelsestiden for flere af husenes vedkommende blev forlænget betydeligt sammenlignet med 1973-byggeriet. Adskillige af de huse, der blev påbegyndt i 1974, blev først færdige i løbet af 1975. Men når man tager i betragtning, at den bedste byggesæson i mange tilfælde er foråret og sommeren, og når man tænker på, at selvbyggeren også måtte passe sit hovederhverv, var det ikke særligt overraskende, at byggeriet kunne tage et års tid.

Spredningen af byggeriet til egne med andre livsvaner end i Nordgrønland medførte ønsker om, at huset indrettedes anderledes end forudsat i det oprindelige projekt. Med henblik på byggeriet i 1975 blev projektet derfor revideret væsentligt. Tanken var, at det samme sæt af byggematerialer skulle kunne kombineres på forskellige måder, således at selvbyggeren kunne indrette sit hus efter eget ønske, uden at det krævede et specielt projekt eller nogen ekstra administration i forbindelse med materialeudsendelsen.

Der blev udarbejdet et hæfte med oversigter over forskellige muligheder for indretning, og dette hæfte blev udsendt som en slags skitseprojekt eller katalog til interesserede.

Efter dette projekt blev der påbegyndt 39 huse i 1975 fordelt på bygder langs hele vestkysten samt i Nord- og Østgrønland.

De første selvbyggerhuse var i deres ydre karakteristiske ved deres beskedne størrelser, deres lille husdybde og høje tag, træk som de har fælles med mange af de ældre typehuse. Man kan sige, at selvbyggerhusene i de fleste bygder på den måde indpasse sig på en naturlig måde i helheden.

Indretningen var meget primitiv sammenlignet med andre hustyper. Installationerne indskrænkede sig til en olieovn og et komfur. Der var ikke køkkenvask, ingen skabe, og ingen el- eller gasinstallationer. Tagetagen var uisolereet, men om stueetagen kunne man da sige, at den var lun og let at varme op.

Den byggemåde, som havde udviklet sig i de første år, kunne godt synes tilfredsstillende. Men man måtte erkende, at huset var af meget beskedne størrelse, og at det var meget spartansk indrettet.

I slutningen af 1970-erne udkom kataloget BSU-information, som indeholdt alle de typehuse, som var godkendt til BSU-lån.

Selvbyggerhuset kom i kataloget med udgaven "Selvbyggerhus ILLORPUT 78". Huset havde et bebygget areal på 41,8 kvadratmeter og det samlede etageareal blev på 61,8 kvadratmeter, hvis tagetagen blev indrettet til boligformål. Men huset var stadig uden installationer til el og vand.

I 1979-1980 var der en undersøgelse af et bredt udvalg af opførte selvbyggerhuse.

Undersøgelsen havde til formål at skaffe grundlaget for en revision af indretningen og installationerne. Endvidere skulle husenes udførelseskvalitet og holdbarhed samt projektformen bedømmes.

Undersøgelsen gav anledning til bl.a. følgende konklusion:

Mange brugere havde savnet en køkkenvask med afløb, selv hvor der ikke var nogen vandforsyning i de pågældende bygder. Man ønskede også huset udstyret med et tørkloset. Et sådant var ikke indeholdt i de tidligere projekter, dog var der et særskilt lille toilettrum.

Et tredje gennemgående ønske var at skaffe nødtørf-tig udhusplads under huset ved at beklæde tømmerfundamentet med krydsfiner.

Disse ønsker blev herefter indarbejdet i det nye projekt til huse, der skulle opføres i 1981, og hus-typen hed nu ILLORPUT 81.

Der kom også en ILLORPUT 82, og for hvert års erfaringer udviklede huset sig.

De hidtidige ILLORPUT typer med deres ca. 40 kvadratmeter i bebygget areal var bl.a. udviklet ud fra ønsket om mindst mulig fundering i forhold til det opnåelige beboelsesareal og bedst mulig udnyttelse af opvarmningen af huset.

I midten af 1980-erne opstod tanken om at udvide huset med et modul, hvorved huset blev 61 cm længere, så det samlede areal blev ca. 69 kvadratmeter med ca. 44 kvadratmeter i stueetagen og med ca. 24 kvadratmeter på 1.sal. Herved kunne først og fremmest opnås mulighed for, at bad/toilet-rum kunne blive større, ligesom anvendelsesmulighederne for det ene rum på 1.sal blev bedre.

Samtidig opstod ønskerne om et alternativ til det daværende selvbyggerhustype i to planer, så man også kunne få lån til et selvbyggerhus i kun eet plan. Det kunne godt gennemføres ved at fjerne 1. salen af ILLORPUT-typen og i stedet forsyne huset med et lavt sadeltag. Herved kunne fås en alternativ hustype på ca. 44 kvadratmeter.

I oktober 1987 besluttede Boligstøtteudvalget, at der skulle udvikles dette alternativ, og for 1989 var der i BSU-information optaget to selvbyggertyper - Selvbyggerhus ILLORPUT 43 og ILLORPUT 69 - hvor tallene nu gik på bebygget areal og ikke på projektets årgang.

Samtidig kom ILLUTAAQ-typerne, som var selvbyggerhusene beregnet til håndværkeropførelse. På det tidspunkt var der typerne ILLUTAAQ 43, ILLUTAAQ 69 og ILLUTAAQ 92.

I vedlagte oversigt kan nutidens forskellige installationsmuligheder for ILLORPUT 43 og ILLUTAAQ 43 aflæses.

Oprindeligt var selvbyggerhusprojekterne ejet af GTO/Nuna-Tek, men ejerskabet overgik pr 1.januar 1990 til Boligstøtten/BSU under Økonmidirektoratets Boligafdeling.

Tidligere blev alle selvbyggersæt leveret af KGH/KNI, men i 1992 ændredes praksis, hvorefter leverandøren i dag vælges efter offentlig licitation.

Når man i 1973 efter opførelsen af 5 selvbyggerhuse kunne sige, at ordningen vist var en succes, så må man efter 20 års oplevelser med ILLORPUT sige: Det har været en mega-succes. Siden starten i 1973 er der bygget ca. 1100 selvbyggerhuse, og idag opføres 50-100 selvbyggerhuse om året.

HISTORIEN OM GTO'S TILSYNSRÅD

Det er sagt af en vist nok meget klog person, at man ikke kan bevæge sig ind i sin fremtid uden at kende sin fortid. Vi kan jo ikke fornægte, at vi engang har været en del af GTO, og den gamle Redacteur får engang imellem hang til at blive historisk. Denne gang gælder det GTO's tilsynsråd, som eksisterede i perioden 1955-1986.

I starten var dets opgave at rådgive GTO i forbindelse med tilrettelæggelsen af bygge- og anlægsvirksomhed i Grønland, organisatorisk, teknisk og økonomisk. Meget passende hed rådet dengang et anlægsudvalg.

Senere blev rådets opgave - som det hed i kommissoriet - at rådgive ministeren for Grønland vedrørende den tekniske planlægning og gennemførelsen af bygge- og anlægsvirksomheden, samt vedrørende driften af de offentlige værker og de øvrige tekniske virksomheder.

Tilsynsrådet blev nedlagt i forbindelse med Hjemmestyrets overtagelse af GTO. Begrundelsen var, at motivationen for dannelsen af et tilsynsråd i Hjemmestyrerregi - at lette adgangen for organisationer m.v. i Grønland til indsigt i og påvirkning af GTO's virksomhed - ikke længere var aktuel.

Med den fremtidige politiske ledelse placeret i Grønland måtte det forventes, at der var skabt mulighed for, at den grønlandske offentlighed kunne øve indflydelse på GTO gennem samfundets sædvanlige kanaler. Hjemmestyret overtog GTO pr 1. januar 1987 og tilsynsrådet havde sin sidste møderække i juni 1986, og i den anledning skrev GTO's direktører et skrift om tilsynsrådets virke gennem årene. Hvis du har lyst at læse historien, så er den vedlagt som bilag 1.

./.

FORELØBIGE TEKNISKE FORSKRIFTER

Som supplement til bygningsreglementet er der en række forskrifter, som er knyttet til Dansk Ingeniørforenings normer.

Ved bygningsreglementets ikrafttrædelsestidspunkt (1982/1983) var Dansk Ingeniørforenings normer under omarbejdning, og derfor kunne de grønlandske forskrifter ikke få en endelig redigering, og man valgte at kalde forskrifterne for foreløbige. Men forskrifterne er jo ikke mere foreløbige, end at de indeholder de bestemmelser, som skal være opfyldt for ethvert byggearbejde, der er omfattet af bestemmelserne i Grønlands Bygningsreglement, GBR 1982.

Følgende forskrifter udarbejdes af Sanaartortitsi-viit:

- Lastforskrifter, som omfatter last på bærende konstruktioner og vindlaste. Gældende udgaver af 1.9.1978 og 1.3.1979.
Der er i tilknytning til bestemmelserne om snelast lavet en samling af en række eksempler på snelast, der er anvendt på forskellige tagkonstruktioner. Desuden er der en liste over de vindhastighedstryk, som er fastsat for de enkelte byer og bygder.
- Forskrifter for betonkonstruktioner. Gældende udgave af 1.5.1976. Med i forskriften er bestemmelser for betonkonstruktioner i havvand og tidevandszonen til husbygning. Gældende udgave af 1.3.1973.
- Forskrifter for stålkonstruktioner. Gældende udgave af 1.9.1978.
- Bestemmelser for beregning af bygningers varmetab. Gældende udgave 1.3.1982.
- Forskrifter for trækonstruktioner. Gældende udgave er den til enhver tid gældende Dansk Ingeniørforenings norm for Trækonstruktioner - Dansk Standard DS 413 - i den udstrækning denne norm lader sig anvende i Grønland - og med de tillempninger de grønlandske forhold må betinge.
- Forskrifter for murværk. Gældende udgave er de til enhver tid gældende Dansk Ingeniørforenings normer indenfor murværk - i den udstrækning disse normer lader sig anvende i Grønland - og med de tillempninger de grønlandske forhold må betinge.
- Forskrifter for fundering. Gældende udgave er den til enhver tid gældende Dansk Ingeniørforenings norm for Fundering - Dansk Standard DS 415 - i den udstrækning denne norm lader sig anvende i Grønland - og med de tillempninger de grønlandske forhold må betinge.
Et af de forhold, som er anderledes, er permafrosten. Som introduktion til emnet kan anbefales GTO Publikation nr 1 fra 1957, som giver elementære forudsætninger for projektering og udførelse af fundamenter til områder med vinterfrost og permafrost.
- Forskrifter for gasinstallationer. Ved projektering, udførelse og brug af F-gasinstallationer følges de forudsætninger og de bestemmelser, der fremgår af Gasreglement 1985 for Grønland.

- Forskrifter for afløbsinstallationer. Gældende udgave er de til enhver tid gældende udgaver af Dansk Ingeniørforenings normer for afløbsinstallationer - i den udstrækning disse normer lader sig anvende i Grønland - og med de tillemplinger, de grønlandske forhold betinger.
Som hjælpeværktøj ved projektering og udførelse af kloakanlæg i Grønland henvises til Anvisning for udførelse af kloakanlæg af september 1983.
- Forskrifter for vandinstallationer. Gældende udgave er de til enhver tid gældende udgaver af Dansk Ingeniørforenings normer for vandinstallationer - i den udstrækning disse normer lader sig anvende i Grønland - og med de tillemplinger, de grønlandske forhold betinger.
Ved projektering af vandforsyningsledninger henvises til Anvisning i projektering af vandforsyningsledninger i Grønland af december 1992.
- Forskrifter for isoleringsarbejder ved tekniske installationer. Gældende udgave er Forskrifter for Termisk Isolering af Tekniske Installationer af september 1986.

Andre forskrifter udarbejdes af andre, og det gælder:

- Forskrifter for oliefyringsanlæg af 1982 sammen med bestemmelserne for olietanke af 1.7.1982. Projektering og udførelse af oliefyringsanlæg foregår efter bestemmelserne i Dansk Brandvæns-Komite's vejledning nr. 13 af september 1972: Installation af oliefyringsanlæg - med de ændringer, de grønlandske forhold betinger.
- Forskrifter for elinstallationer, hvor projektering og udførelse af elinstallationer samt disses tilslutning til den offentlige elforsyning følger de bestemmelser, der fremgår af: Det danske stærkstrømsreglement med de ændringer og tilføjelser som er angivet i "Fællesbestemmelser for stærkstrømsanlæg, Grønland.
- Forskrifter for køleanlæg.

ANVISNING I PROJEKTERING AF BYGGERI I AMMASSALIK

I GBinformation nr 29/1992 var vedlagt forslag til endelig udgave af anvisning på fornuftige leveregler, når der skal projekteres bygninger i Ammassalik.

Der er i den mellemliggende periode ikke indkommet ændringsforslag til anvisningen, og den er derfor nu færdigtrykt og indgår nu i rækken af Sanaartortitsiviit anvisninger som nr. 7, og koster for det betalende publikum den fyrstelige sum af 75 kr.

ANVISNINGER

De omhandlede anvisninger er udarbejdet med henblik på at lette anvendelsen af det Grønlandske Bygningsreglement. Der er således i anvisningerne gjort rede for forskellige løsninger, som bygningsmyndigheden umiddelbart kan godkende. På nuværende tidspunkt foreligger der følgende anvisninger:

- Anvisning nr 1 af sep.83: Kloakanlæg i Grønland, anvisning i udførelse.
- " " 2 " dec.92: Vandforsyningsledninger, anvisning i projektering af vandforsyningsledninger i Grønland.
- " " 3 " juli 84: Bygdeveje i Grønland, vejledning i udførelse.
- " " 4 " 1988: Tekniske installationer, anvisning i indregulering af varme og ventilationsanlæg.
- " " 5 " jan. 87: Tage, anvisning i udformning af bygningers tage.
- " " 6 " okt. 87: Veje i grønlandske byer, anvisning i projektering og udførelse.
- " " 7 " sept.92: Konstruktioner, anvisning i projektering af byggeri i Ammassalik, udarbejdet på grundlag af erfaringer fra de hyppige piteragstorme og orkanen i 1970.

Det har også været planen at udgive en anvisning på badeværelsesrenoveringer.

Badeværelser i det grønlandske boligbyggeri fra slutningen af halvtredserne og til midten af halvfjerdsenerne blev udført dels med traditionelle og dels med nye konstruktioner og materialer.

De sidstnævnte skyldtes ønsket om at billiggøre byggeriet ved anvendelse af rationelle byggemetoder svarende til dem, der i samme periode blev anvendt i det industrialiserede byggeri i Danmark.

I midten af firserne måtte man erkende, at badeværelserne i det tidligste af dette byggeri var delvis nedslidte, og fra 1987 blev der startet en renovering af badeværelserne.

På det tidspunkt anmodede det daværende boligdirektorat det daværende GTO om at udarbejde nogle paradigmer for badeværelsesrenoveringer. Disse blev i februar 1988 udsendt som et forslag til anvisning for sådanne arbejders udførelse, og blev i 1988 anvendt som sådan. De involverede byggetjenester afleverede kommentarer til materialet, og disse kommentarer skulle så indgå i udarbejdelsen af den endelige 1. udgave af anvisningen.

De i anvisningsforslaget viste kombinationer af renoveringsarbejder var udarbejdet til de badeværelses typer, der skulle renoveres i 1987, men det skønnes, at disse typer i princippet også kunne repræsentere de fleste andre badeværelser, som stod foran renovering.

Valget mellem de beskrevne renoveringsmåder skulle så bero på skadernes art og omfang, de eksisterende konstruktioners tilstand og de lokale muligheder for kvalificeret arbejdskraft til udførelsen.

Af mange forskellige årsager er anvisningen ikke blevet færdiggjort, men det kunne være interessant at få at vide, om de senere års badeværelsesrenoveringer trods alt har haft glæde af det arbejde, der lå bag ved udarbejdelse af forslaget til anvisning.

Derfor har GBinformation spurgt Erling Hull Kristensen, og han svarer:

"

Det har det i allerhøjeste grad.

Problemerne med de nye konstruktioner er, at der er brugt dels organiske materialer dels materialer, som man ikke kendte holdbarhed og levetid på.

De organiske materialer rådne, og de nye opførte sig helt anderledes, end fabrikanterne lovede.

Betingelsen for, at de dengang nye konstruktioner kunne fungere, var, at de mest basale forhold var i orden. Alt for ofte var det ikke tilfældet. Gulvbeklægningen skulle være vandtæt og have fald til afløb. vægbeklægningen skulle være vandafvisende. Ventilationen, hvadenten den var med naturligt eller mekanisk aftræk, skulle fungere. Væsentligst var og er dog, at bygninger, rum og konstruktioner holdes vedlige, så skader og fejl ikke får lov at udvikle sig.

Den store undersøgelse af udlejningsboliger, som Sanaartortitsiviit foretog for Boligdirektoratet i 1991, viste klart, at manglende vedligeholdelse forværede problemerne i uhyggelig grad.

Når bestræbelserne i slutningen af 80'erne ikke resulterede i en færdig anvisning skyldtes det dels, at situationen og problemerne var alvorligere, end vi havde troet, dels, at vi gennem vort samarbejde med Teknologisk Institut og SBI blev bekendt med, at man havde lignende problemer i Danmark og var igang med en anvisning på deres løsning. Det blev til SBI-anvisning 169 om udførelse af vægge og gulve i våde rum.

Den anvisning er blevet vor bibel i bl.a. renoveringsarbejderne, som vi hjælper nogle af hjemmestyrets bygherrer med at gennemføre.

Udskiftning af organiske og plastbaserede byggematerialer med uorganiske er ikke nok. Varme-, vand- og afløbsinstallationer samt ventilation skal også være i orden.

De særlige grønlandske forhold gør sig bl.a. gældende for de elektriske installationers vedkommende, Alle gulve i baderum skal sikres uden, at det må gå ud over tætheden.

Ikke alle steder kan der anvendes uorganiske materialer. F.eks. er det nødvendigt med væg- og gulvkonstruktioner af træ, når baderum står på et træbjælkelag. Her skal der udvises ekstra forsigtighed og omhyggelighed. SBI-anvisning 169 er også her en god hjælper.

Vi bliver spurgt om bygherrer og brugere nu undgår problemer med de våde rum fremover?
Nej, det gør de ikke. Problemerne bliver færre, men der vil stadig blive begået fejl, og vi bliver stadig stillet overfor problemer, som gør, at vi må ændre, forbedre vor rådgivning.

Den absolut væsentligste forudsætning for at mindske problemerne har vi ingen indflydelse på - nemlig vedligeholdelsen. I mange år har vi rådet vore bygherrer til at forbedre den. Først og fremmest gennem uddannelse af driftpersonalet og ved at indarbejde nogle rutiner i driftfunktionen med anvisninger på, hvordan dagligdagens arbejde og problemer skal tackles og af hvem.

Så indenfor både udførelse og vedligeholdelse af våde rum er der behov for anvisninger.

En værdig opgave for en bygge- og anlægsstyrelse.
"

TEKNISK INFORMATIONSMATERIALE

Forskrifter og anvisninger har direkte relationer til bygningsreglementet, men vi har også i tidens løb udarbejdet andet teknisk informationsmateriale, som kan være til hjælp i det daglige arbejde.

Her bringes en fortegnelse over et informationsmateriale, som mest går på varmeanlæg, mv.:

- Information om Kontrol med olieforbrug af sept. 1975, rev. nov. 1977 og marts 1985.
- Information om Energiregistrering af marts 1985.
- Redegørelse for Valg af isoleringstykkelser og dimensionerende udetemperatur ved byggeri i Grønland af oktober 1984.
- Beregning af lønsomheden ved anvendelse af vinduer med 3 lag glas i stedet for 2 lag glas af 28. maj 1985.
- Renovering af grønlandsvinduer og -døre af februar 1993.
- Behovsanalyse for renovering - 1990 - Eksempler på skader.
- Forbedring af fugt- og ventilationsforhold i boliger i Grønland - Forslag til handlingsplan af august 1987.
- Tilstandsregistrering - Vejledningshæfte nr 1, eftersyn af lejligheder af maj 1988.
- Standardliste for VVS komponenter rev. 1. juli 1993.

VEDR. SKIVEVIRKNING MED GIPSPLADER

I fagbladet "Arkitekten", maj 1993 er der at læse en artikel, som refererer Gyproc A/S for en tilsyneladende harmløs oplysning om, at specielle gipsplader til undertag i stigende omfang bruges til både nyt byggeri og renoveringsopgaver.

Alligevel bliver man mistænkelig, når det i artiklen påstås, at det har vist sig, at undertaget har god skivevirkning, og at gipsundertaget således har to statiske funktioner - stabilisering mod vindlast og afstivning af tagspærene.

Dette er i følge Gyproc A/S godtgjort ved forsøg udført på Tekniska Högskolan i Lund og hos SBI i Hørsholm. Forsøgsresultaterne er blevet bearbejdet af Bygge- og Miljøteknik A/S, og der er - under danske forhold - skabt et beregningsgrundlag, som tilsyneladende gør det muligt at bruge undertagspladerne til stabilisering af en stor del af de hyppigst forekommende tagkonstruktioner på bygninger af moderat størrelse.

Her skal man så - selv under danske forhold - holde ørerne lidt stive! For det hedder i artiklen, at gipspladerne kun sikrer længdestabiliteten for vind mod gavl i de fleste 1- og 1 1/2-plans boliger, mens det for at opnå tværstabiliteten for vind mod facade ved brug af gipspladerne er nødvendigt, at forholdet mellem bygningens bredde og længde er større end 0,5.

Er det nu rigtigt - selv for bygninger af moderat størrelse - at benytte gipsplader til at stabilisere en bygning?

Man kan jo blive ret så meget i tvivl, når man f.eks. læser i byggeskadebundens årsberetning for 1992, at i ca. 50 pct. af de 620 eftersynsrapporter er der registreret svigt af ikke uvæsentlig betydning. Et af svigtene er, at der er for slappe loftsskiver til at overføre vindkræfter til stabiliserende vægge.

Andre svigt, som relaterer til stabiliteten, er manglende eller utilstrækkelige kraftoverførende samlinger med loftsskiver og lette vægge til optagelse af vandrette kræfter samt utilstrækkelige foranstaltninger til sikring af glidning og væltning af vægge, der skal virke stabiliserende og endelig manglende eller utilstrækkelige forankringer af tag og gavltrekanter.

Slappe skiver og manglende kraftoverførelse kan også stamme fra skruehuller i gipsplader, som ved dynamiske virkninger af vinden har udvidet sig.

I erkendelsen af, at nyere parcelhuse i Danmark kan have så alvorlige fejl og mangler, at en storm i værste fald kan medføre store skader, har Statens Byggeforskningsinstitut SBI for Danmarks Bygge- og Boligstyrelse udsendt pjecen "Er dit hus stormfast?"

Danmarks Bygge- og Boligstyrelse har tillige påmindet kommunerne om, at de kommunale byggemyndigheder skal have forelagt stabilitetsberegninger, også for småhuse.

Som bekendt har vi i Grønland et andet og voldsommere vindklima end i Danmark. (I GB-information 22/92, 30/92 og 31/92 kan du læse om dette emne). Derfor skal vi være meget varsomme med ukritisk at anvende de materialer, som f.eks. i Danmark kan indgå i stabiliteten.

Her kan vi sige, at gipsplader - hvor specielle de end kan udføres - ikke er egnede i Grønland til at sikre stabiliteten - selv ikke i bygninger af moderat størrelse. Det er en erkendt tommelfingerregel, og kan bekræftes ved en stabilitetsberegning. En bygningsmyndighed i hvilken som helst kommune i Grønland kan derfor undgå problemer med gips som stabiliserende element ved at forlange beregninger, hvis gips skulle indgå i det stabiliserende system.

PERSONALEUDSKIFTNINGER I BGT, GB/NUUK OG DKA
opgjort pr. 15.08.93

BY	FRATRÆDER NAVN	DATO	TILTRÆDER NAVN	DATO
BAL/ Nuuk	Overassistent Hanne Berg Hedholm	31.07.93		
UUM	Byggelederass. Jesper Lykkegaard Sørensen	31.08.93		
DKA	Assistent Katrina Skardberg	10.08.93		
	Fuldmægtig Ole Lykke Larsen	31.08.93		

Tilsynsrådets møder den 10.-12. juni 1986 i København.

Dagsordenens punkt 8.

Tilsynsrådets virke 1955-1986.

Grønlandsministeriets anlægsudvalg (1955-1964).

I 1955 nedsatte Ministeriet for Grønland et udvalg, som fik navnet anlægsudvalget. Det bestod af embedsmænd fra grønlandsministeriet, KGH, GTO og finansministeriet. Som formand udpegede ministeren dog lederen af en af Danmarks store entreprenørvirksomheder - civilingeniør P. Kernn-Jespersen. Ingeniør Kernn-Jespersen blev senere afløst af lederen af et andet stort entreprenørfirma - civilingeniør J.H. Hoffmann.

Udvalgets første opgave var at reorganisere GTO. Siden blev udvalgets hovedopgave at rådgive GTO i forbindelse med tilrettelæggelsen af bygge- og anlægsvirksomheden i Grønland, organisatorisk, teknisk og økonomisk.

Allerede efter et par års forløb stod det klart for udvalget, at en nødvendig forudsætning for, at anlægsvirksomheden i Grønland kunne foregå forsvarligt, var en planlægning af i det mindste de nærmeste 5 års virksomhed.

GTO startede derfor i 1959 som den første offentlige virksomhed i Danmark den såkaldte rullende investeringsplanlægning, der indebar, at der hvert år blev udarbejdet anlægsplaner for de kommende 5 år.

Det var karakteristisk for den periode, at det ikke i så høj grad var økonomien, der satte grænsen for størrelsen af bygge- og anlægsvirksomheden. Bestemmende var derimod den tekniske kapacitet: hvor meget kunne man overkomme at "bygge og anlægge" forsvarligt med det tekniske apparat, der var til rådighed, og hvor meget kunne man år for år forsvare at sætte denne kapacitet i vejret.

Det var i øvrigt også karakteristisk, at man på stort set alle tekniske områder måtte starte helt på bar bund og selv udvikle løsninger, der kunne fungere under arktiske forhold. Den teknologiske udvikling holdt først sit indtog i de arktiske områder efter 2. verdenskrig. Hverken i Alaska, Canada, Nordskandinavien eller Sibirien kunne GTO hente erfaringer, fordi udviklingen i disse arktiske egne startede nogenlunde samtidig med udbygningen i Grønland.

Det er værd at notere sig, at anlægsudvalgets planlægning udelukkende var en sag mellem på den ene side udvalget og ministeriet og på den anden side de centrale statslige myndigheder i Godthåb (landshøvdingen og landslederne). Landsrådet og kommunalbestyrelserne blev orienteret om planerne, men de blev ikke taget med på råd.

Tilsynsrådet for GTO (1964-1974).

Grønlandsudvalget af 1960 (G-60) afgav betænkning i 1964-65. GTO blev efter forslag fra udvalget et direktorat under Ministeriet for Grønland.

Efter forslag fra udvalget oprettede man Grønlandsrådet som et politisk og økonomisk planlægningsorgan. Det overtog en væsentlig del af anlægsudvalgets planlægningsopgaver. Grønlandsrådets sekretariat etablerede nære forbindelser til Grønlands landsråd og til kommunerne, som nu i væsentligt omfang blev taget med på råd i forbindelse med investeringsplanlægningen.

G-60 lagde op til en kraftig forøgelse af investeringerne i Grønland og dermed til en betydelig øget bygge- og anlægsvirksomhed.

I hele den vestlige verden oplevede man netop i 1960'erne en gennemgribende industrialisering af navnlig byggevirk-somheden - og man ønskede i den forøgede aktivitet i Grønland denne industrialiserings fordele udnyttet.

Efter indstilling fra G-60 blev der nedsat et Tilsynsråd for GTO, hvori Grønlands landsråd blev repræsenteret ved to medlemmer. Men i øvrigt bestod tilsynsrådet af en overvægt

af professionelle teknikere, idet rådets hovedopgave var at rådgive GTO vedrørende den tekniske virksomhed for at sikre, at den blev forsvarlig og var i harmoni med den internationale tekniske udvikling.

I overensstemmelse hermed blev en rådgivende ingeniør, civilingeniør Søren Rasmussen, udpeget til formand for rådet. Rådets danske medlemmer blev udpeget af Entreprenørforeningen, Foreningen af Rådgivende Ingeniører (FRI), Danske Arkitekters Landsforbund (DAL), Håndværksrådet, Finansministeriet og Ministeriet for Grønland.

Tilsynsrådet var i perioden efter 1964 en væsentlig støtte for GTO under drøftelserne med Grønlandsrådet om, i hvilken takt de fornødne ressourcer til gennemførelsen af den ønskede bygge- og anlægsvirksomhed kunne opbygges.

I slutningen af 1960'erne indførte finansministeren budgetrammer for en 5-årig periode, og det har siden været de økonomiske rammer, der har været afgørende for aktiviteten i Grønland.

Tilsynsrådet for GTO (1974-1979).

I 1974 skete der igen en ændring af Tilsynsrådet. Baggrunden var resultaterne af Byrde- og Opgavefordelingsudvalgets arbejde og de gode erfaringer fra arbejdet i Grønlandsrådet og dets sekretariat. Der følte nu et behov for en større repræsentation af "forbrugerrepræsentanter" i Tilsynsrådet.

De væsentligste tekniske problemer syntes løst, og behovet, for at tilsynsrådets medlemmer i vidt omfang var professionelle teknikere, var ikke mere så stort. Man fandt derfor tiden inde til at ændre Tilsynsrådets kommissorium og sammensætning.

Overvejelserne resulterede i en sammensætning af Tilsynsrådet med en overvægt af grønlandske brugere udpeget af landsrådet, kommunerne, forbrugerrådet, Den grønlandske Arbejdsgiverforening (DGA) og Grønlands Arbejdersammenslutning (GAS). De danske medlemmer blev udpeget af Praktiserende Arkitekters Råd (PAR) og Foreningen af Rådgivende in-

geniører (FRI) i fællesskab, Bygge- og Anlægsrådet samt finansministeriet og Ministeriet for Grønland. Som formand blev udpeget professor, arkitekt H.E.Langkilde. Samtidig ændrede Tilsynsrådet status, således at det nu blev rådgivende over for ministeren.

Det var karakteristisk for arbejdet i Tilsynsrådet i denne periode, at netop brugerproblemerne var dominerende. Man kan nævne problemer vedrørende driften af værfterne og de offentlige værker og ikke mindst boligbyggeriets problemer osv. En af Tilsynsrådets væsentlige opgaver var overfor ministeren at give udtryk for, hvad man i Grønland forventede af GTO.

Det bør dog også nævnes, at rådet tillige fik en løbende grundig orientering om GTO's virksomhed på alle områder: administrativt, organisatorisk, planlægningsmæssigt og økonomisk.

Tilsynsrådet for GTO (1979-1986).

Med etableringen af Hjemmestyre i Grønland i 1979 opstod der for GTO og dermed for Tilsynsrådet igen en ny situation. En række områder skulle overgå til Hjemmestyret, herunder også områder med et teknisk indhold. Det gjaldt f.eks. byplanlægningen, hvor det lokale initiativ og ansvar allerede i forbindelse med kommunalreformen var blevet overladt til kommunerne.

GTO forsøgte at analysere denne nye situation. Resultatet af denne analyse er nedfældet i rapporten "GTO-opgaver i årene efter Hjemmestyrets indførelse".

Det var rapportens konklusion, at der næppe ville ske større ændringer i forudsætningerne for GTO's virksomhed i en 5-års periode efter 1979. Men derefter måtte man vente, at vilkårene for GTO's virke ville ændre sig med stigende hast. GTO besluttede at komme en sådan udvikling i møde ved at overføre mere kompetence og ansvar til GTO's virksomheder i Grønland - og lade GTO i København skifte karakter i retning af i højere grad at blive en moderorganisation. Der blev indledt en styrkelse af GTO's rådgivende afdeling i Godthåb med det formål at udbygge afdelingen, så den blev i stand til hovedsageligt ved egne kræfter at imødekomme lokale ønsker om teknisk rådgivning.

Også i Tilsynsrådet førte etableringen af Grønlands Hjemmestyre til overvejelser om rådets fremtidige rolle.

Under indtryk af ovennævnte konklusioner vedrørende GTO's fremtidige virksomhed blev det indstillet, at Tilsynsrådet fortsatte sit virke, men det stod klart for rådets medlemmer, at en ændring antagelig måtte ske indenfor relativt få år. Rådets kommissorium blev opretholdt stort set uændret. Hovedvægten i Tilsynsrådets drøftelser blev således fortsat lagt på forholdet til de grønlandske myndigheder og til forbrugerne i Grønland.

Der blev foretaget nogle mindre ændringer af rådets sammensætning, men således at der fortsat var overvægt af repræsentanter for de grønlandske myndigheder og forbrugere. Landstinget blev repræsenteret med 2 medlemmer, og herudover blev medlemmerne fra Grønland udpeget af De grønlandske kommuners Landsforening (KANUKOKA), Sammenslutningen af Fiskere og Fangere i Grønland (KNAPK), Den grønlandske Arbejdsgiverforening (DGA) og Forbrugerrådet. De danske medlemmer blev udpeget af Praktiserende Arkitekters Råd (PAR) og Foreningen af Rådgivende Ingeniører (FRI), Entreprenørforeningen, Miljøministeren og Ministeren for Grønland.

Den afgørende vægt, som Tilsynsrådets kommissorium lagde på forbrugerspørgsmål, blev understreget ved udpegningen af den første ikke-tekniker som formand for rådet - nemlig professor, dr. polit. P. Nørregaard Rasmussen.

*

Igennem årene har det for GTO været en styrke og betryggelse at kunne blive vejledt af Tilsynsrådet - i de første år med vægten på den teknologiske udvikling, i de senere år med hovedvægten på brugernes og de grønlandske myndigheders ønsker.

Som bekendt har Hjemmestyret besluttet at overtage GTO pr. 1. januar 1987, i det store og hele med den bestående struktur. En række ledelsesfunktioner vil dog blive overflyttet til Godthåb for at sikre Hjemmestyret mulighed for at styre GTO politisk og økonomisk.

Der er ikke på nuværende tidspunkt taget stilling til, om der vil blive etableret et tilsynsråd for GTO eller noget lignende. Ud fra det, der er sket i forbindelse med oprettelsen af PROEKS (tidligere KGH's produktionsvirksomhed) og KNI (tidligere KGH's transport- og forsyningsvirksomhed) kan man imidlertid slutte, at Hjemmestyret lægger betydelig vægt på både lokalt ved de enkelte virksomheder og centralt i Godthåb at etablere organer, der kan sikre forbrugerne m.fl. indflydelse på og indseende med hjemmestyrevirksomhederne.